

LBRIS

We know
books

Mikszáth Kálmán

*A beszélő
köntös*

Editura **KEDVENC** Kiadó
Székelyudvarhely, 2024
ISBN: 978-606-9633-33-5

ELSŐ FEJEZET GONOSZ PRAKTIKÁK. PAPOKNAK AZ Ő NAGY KAPÓSSÁGUK.....	4.
MÁSODIK FEJEZET ÚJ FEŐBÍRÓ. ÚJ KÖRNYÜLÁLLÁSOK.....	11.
HARMADIK FEJEZET KÜLÖNÖS KÉSZÜLŐDÉSEK. ÁGOSTON KRISTÓF KÖVETSÉGE.....	19.
NEGYEDIK FEJEZET NÉGY REZEDASZÁLLAL ELINDULNAK VALA.....	28.
ÖTÖDIK FEJEZET A CSÁSZÁR ELŐTT. AZ ÉGI MÉRNÖK.....	33.
HATODIK FEJEZET A MEGCSÚFOLT VÁROS.....	46.
HETEDIK FEJEZET A DIKTÁTOR. KECSKEMÉT FÉNYKORA.....	58.
NYOLCADIK FEJEZET A MÁSIK KAFTÁNY.....	72.
KILENCEDIK FEJEZET AZ ÍTÉLET NAPJA.....	83.
A SZERZŐ UTÓSZAVA.....	92.

ELSŐ FEJEZET
GONOSZ PRAKTIKÁK. PAPOKNAK AZ Ó NAGY
KAPOSSÁGUK

Bolondok azok a városok, melyek arról panaszkodnak: »Sokat szenvedtünk; nálunk száz vagy kétszáz évig lakott a török.«

Azok a helyek szenvedtek igazán, ahol se török nem lakott, se labanc, se kuruc, s a magok emberségéből éldegéltek, mint például Kecskemét, mert ahol a hadviselő felekből ott tartóz-kodék az egyik, ott csak egyik dominált, sarcolt, s a többiek oda se mertek szagolni, de ahol az egyik sem lakott, oda mind a három eljárt epret szedni.

Egy nap a budai pasának szottyant kedve egy kis élésre vagy pénzre: »Nosza fiam, Dervis bég, írj a kecskeméti bírónak!«

S ment nyomban a levél, melynek ékes stílusából nem hiányzott a »Fejetekkel jádztok«.

De nem másként járt el a szolnoki Muszta bég, zsákmányolván Ceglédet, Köröst, Kecskemétet és a környékes falvakat. Minden áldott héten vetett ki rájuk terheket, írván: »Ez úri levelet szerrül-szerre minden városba, faluba lóháton hordozzátok, különben ne cselekedjetek.«

Számot tartott a jómódú városokra vitézljő Koháry Imre uram ökegyelme is, ki a császáriak részéről Szécsényből oszt vala rendeleteket, sőt a gácsi szolgabíró, nemzetes Darvas János uram ökegyelme se volt rest, rájuk üzenni, ha a kurucoknak kellett valami. S azoknak bizony mindég kellett.

Ehhez járultak a szerte csatangoló tatár hadak, a kalgai szultán emberei és a különböző portyázó csapatok, melyek a saját szakállukra dolgoztak. Tessék ezekkel valamennyiökkel barátságos lábon élni!

Kecskeméten már akkor is híres vásárok voltak. Ami a szemnek szép, a szájnak jó, azt mind halomra hordták ide a török, német és magyar kereskedők a félországból, s mindig szomorú vége lett a vásárnak, kivált a »kirakodónak«, mert midőn éppen javában folynék, felhő kerekedett a homokos úton, jött a kuruc, vagy a török, vagy egy

URDIS | We know books.
labanc csapat, lecsapott, mint a villám, s megrakodva a legértékesebb helmival, köd előtte, köd utána, kámfortá vált.

A keserű kortyokat pedig lenyelhette a nemes város, mert ha a török rabolta ki a sátrakat, akkor a labancok jöttek nagy kontóval a városra: fizesse ki a kereskedők kárát, vagy különben kő kövön nem marad belőle, ha a labanc rabolt, az is mindegy volt a szegény kecskemétieknek, mert akkor a kurucok és törökök követelték kárpótlást az ő kereskedőik számára, s ez majd mindég ráment ezer aranyra.

Hiába sóhajtozott Szűcs János főbíró uram, kétségbeesve döfködve botjával az anyaföldet:

- Honnan vegyük, honnan? Hiszen nem a körmöci aranybánya ez itt alattunk, vitézlő uraim, hisz ez csak homok, le egészen a pokolig.

Végre is lehetetlen volt túrni, megtanácskozták a dolgot a nagyfejű emberek, s felcihelődtek a nádorhoz, ki is Fekete Pál uram elbeszélése szerint nagyon elkedvetlenedett, mikor előadták, hogy egy kérésök lenne:

- Csak valami nagyot ne kívánjatok, mert nem adom meg.

- Annyira nem kívánunk nagyot, kegyelmes uram, hogy még azt is sokalljuk, amink van.

- Valde bene, valde bene - szólt közbe a palatinus mosolyogva.

- Azt kérjük kegyelmességedtől, vegye el a vásárainkat!

A nádor gondolkozott, köhécselt:

- Hm! Nem jó kormányzat, amici, olyasvalamit elvenni az emberektől, amiből az elvevőnek semmi haszna.

De csak mégis megjött nemsokára a rendelet I. Leopoldtól, hogy a kecskeméti vásárok ezentúl nem lesznek meg.

Dühösek lettek erre a törökök és a kurucok:

- Ezek a gaz cívisek a mellékjövedelmünktől fosztanak meg.

Hanem iszen voltak ötleteik nekik is, s húsvét előtt való fekete vásárnapon betört csapatával Kecskemétre a híres kuruc hadnagy, Csuda István uram; egyenest a Ferenci-szerzet zárdájára rohanván, ráparancsolt vitézeire:

- Semmihez se nyúljatok, gyerekek, csak a gvárdiánt kell lefogni és magunkkal vinni, mert azt kiváltják.

A gárdiánt, a kövér Brunó atyát megfogták, felültették egy öszvérré, mely a zárda kertjének volt hű munkása, cipelgetvén a vizes-hordós talyigát, s hogy az átkozódó, kapálózó szent férfiú le ne maradhasson a Buri hátáról (Burinak hitták az öszvért), szíjjakkal, istrángokkal kötözték oda.

Nem számítottak rosszul. Nagy riadalom lett Kecskeméten a keresztény hívek között. Özvegy Fábíán Pálné, a püpos Galgóczy Juliánna és az elfonnyadt Bulki Klára, Litkei páter elnöklete alatt legott hozzáfogtak a váltságdíj gyűjtéséhez, házról-házra járván a perselyekkel.

- Váltsuk ki a szegény Brunó atyát. Gyönyörű prédikációt tanult be a húsvéti szent napra, azt nem szabad benne hagyni.

Száz arany gyűlt össze, azzal indultak el a kuruc tábornok felkeresni az asszonyok választottjait, Porosznoki Gábor szenátor, Babos János kurátor és Doma Gergely uram, a kerékgyártó. Tarka kalandok és viszontagságok után végre feltalálták Csuda Istvánt, aki mogorván förmedt rájuk:

- Kendtek ugye a kecskemétiéket? No, mit akarnak?

- Eljöttünk érte! - szólt az ájtatos Babos, égre emelvén apró, szürke szeméit.

- Kiért? az öszvéért, vagy a gárdiánért? - tréfálkozik a családfinta eszű Csuda István.

- Mind a kettőért, ha meg bírunk egyezni - vélte Porosznoki uram.

- A pap keveset ér, hanem az öszvért hasznát vesszük. A tábori dobot cipeli.

Tetszett a kecskemétiéknél a hadnagy kijelentése, mert ha nem sokat ér a pap, akkor olesón ideadják; helyeslően bólingattak a fejeikkel.

- Hát mennyiben volnánk a főtisztelendőre nézve?

- Három aranyért elvihetik.

Három emberünk összenézett, nagy mosolyogva, mintha mondanák: »olsó, bizisten olesó«. Porosznoki hirtelen hátrahajtotta ráncos gallérú kék köpönyegének egyik szárnyát s benyúlt a nadrágzsebbe előkeresni a három aranyat.

- Eho! ni! Fogja, hadnagy uram.

IBRIS | We know books

De a kuruc hadnagy kordialisan toltta el magától a szenátor tenyerét.

- A papot az öszvér hozta, most már a pap is vigye az öszvért. Ez az igazság. Az öszvér nélkül nincs alku.

- Isten neki - felelte a szenátor jókedvűen. - Mit adjunk az öszvér váltságdíjába?

- Annak a szabott ára - ropogtatta meg Csuda a szavakat - százkilencvenhét darab arany.

A cívisekben meghűlt a vér, a tömzsi Babos meghökkenve pislantott a hadnagyra, nem tréfál-e, de biz annak roppant komoly most a hosszúkás, napbarnított ábrázata (verje meg a ragya), sokkal derengőbb volt annakelőtte; ám azért a kecskemétiék mégis megadták a módját.

- Volna-e lelke a hadnagy úrnak annyi pénzt elvenni egy öszvérért; négy arabs lónak az árát.

- Engedje vitézlő uram külön a tisztelendőt!

- Az öszvérért inkább eljövünk máskor - toldotta ki Babos.

Majd Doma Gergely uram vette át újból a diplomáciai érintkezést, hogy, azt mondja, az öszvért nem használhatják többé a tiszteletreméltó atyák, mert az öszvér immár olyan komp-ro-mittált egyéniség, aki tábori szolgálatokat végzett egy protestáns szellemű hadcsapatban.

Legtöbb esze volt Porosznoki uramnak, mert ő rögtön átlátott a szítán, hogy a hadnagy kétszáz aranyat akar a gvárdiánért, és az öszvérdolog egyszerű kedélyeskedés, minélfogva előkotorásza zsebéből a hagyományos harisnyát, megcsördítvén az aranyakat.

- Száz darab hiánytalanul; se égen, se földön több. Vagy a pénzt visszük haza, vagy a gvárdiánt. Kegyelmedtől függ, vitézlő uram.

- Nem lehet - rázta ez a fejét makacsul.

- Gondolja meg, kegyelmed - okvetlenkedék Babos -, hogy Krisztus Urunkat harminc ezüst pénzért adták el. Hogyne volna hát elég Brunó atyáért száz arany?

- Ne bibliáskodjanak - ripakodott rájuk a kuruc hadnagy -, mert igaz, hogy Krisztus Urunkat harminc ezüst pénzért adták el, de hogy mennyiért váltotta volna meg a kereszténység a haláltól, azt

kegyelmetek nem tudják.

Ilyen kötekedések közt alkudtak meg végre száz aranyban, amelyeket egyenkint nézegetett meg Csuda uram, nincsenek-e körülráspolyozva, megpengette, nem érzik-e hangjukon egy kis *erdélyi akcentus* (ott akkoriban hamis pénzverők tanyáztak). Mikor aztán minden tisztára volt hozva, kiszolgáltatta a megcsappant tokájú Brunó atyát, kit nagy diadallal vitt most már a küldöttség hazafelé.

De nem sokáig volt örömük, mert amint a szűkebb pátriához közeledtek, alig hogy elhagyták Nagyköröst, melynek bogárhátú házai még látszottak az esti lila ködben, jobbról elővillant Kecskemét karsú tornya s egy közeledő porfelleg.

- Mi a kő lehet az? - tanakodtak embereink.

- Nyilván processzió jön elibünk.

- Lesz dikció is reverendissime, persze lesz. Nem ártana válaszra elkészülni.

Brunó atya szemeiben könnyek csillogtak.

- Szegény jó híveim szeretnek, rettenetesen szeretnek. Vajon ki tartja az orációt?

- Alkalmasint a szépszavú Litkei páter. Persze, persze. Hiszen már látom is. Ő az ott elől. Kutya legyenek, ha nem ő.

Nem kellett kutyává lennie Doma Gergely uramnak, mert csakugyan Litkei páter volt: nagykarimájú kalapját, óriási termetét messziről föl lehetett ismerni, csak éppen a kísérete nem volt processziós nép, hanem török katonák. - Az akasztófára való Ali Mirze aga vezette őket.

- Jó estét, jó estét - kiáltá, amint ellovagolt utasaink mellett -, vizitek haza a papot, jó emberek. Mi is a magunkét.

Nevetett az aga, Jézus nevét kiáltozó Litkei szerzetes; Brunó atya a kendőjével integetett utána:

- Téged is kiváltunk, édes fiam.

S bizony első dolga volt hazaérve megindítani a gyűjtést. Özvegy Fábrián Pálné, a púpos Galgóczy Juliánna és az elfonnyadt Bulki Klára újra bejárták a könyörületes embereket:

- Ne hagyjuk a gaz pogány kezén pusztulni a szegény szerzetest. Mit gondolna rólunk a kereszténység?

Ahol ez nem nyitotta meg az erszényt, Fábián Pálné hozzátette:

- S mit szólna hozzá Nagykovács?

De már erre minden kecskeméti lelkű ember kiszúrta a maga húszasát, s Litkei szerzetes is hazakerült.

Hagyján, ha ezzel vége lett volna, de annyira divatba jött a papokkal való kereskedés, hogy valahányszor egy kis apró költségre szorult meg valamelyik csapatvezér, nyomban kiadta a rendeletet:

- Egy kecskeméti papra van szükségem! (Az már bizonyos summát jelentett a pénzpiacon.)

Egy darabig csak kiváltogatták a jámbor cívisok, mígnem maga Szűcs János főbíró uram, restellvén a város illetén kizsákmányolását, útját vágta azzal a vallástalan kijelentéssel:

- Ha az isten engedi a maga szolgálait, miért ne engednénk mi? Végre is a saját gazdájuk van első sorban hivatva.

Néhány szerzetes atya a nyakukon maradt, mire hirtelen leszállt a papok értéke a zérusra, s más portéka után néztek a hódító urak. Azokon lehetetlen volt kifogni.

Péter-Pál napján betörték a szolnoki törökök s a templomból kijövő asszonyokból magukkal hurcolták a főbíró menyecske-feleségét, valamint Doma Gergelyné asszonyomat.

Az egész város lázban volt. Ez már félig se tréfa, atyafiak! Mert a papokkal még csak megjárta a manipuláció! Azokban nem történt semmi kár, míg odavoltak. De az asszonyok, az egészen más! Teringette, az asszonyokkal nehezen megy az efféle!...

Szűcs János annyira elkeseredett, hogy rögtön letette a főbíró tisztét s eladván egyik kőházát, Doma Gergellyel asszonyaik után indultak. Szűcs uram kétszáz aranyat adott az oldal-bordács-káért, Doma Gergely azonban csak huszonöt aranyat kínált, ha az övét hazaeresztik, százat, ha ott tartják, de örökre - úgy, hogy ő más asszonyt vehessen el. Zülfikar aga gondolkozott egy ideig, aztán szomorúan mondá:

- Csak vidd az asszonyi állatot, barátom!

Ezalatt páni félelem fogta el a kecskemétiakat. A kurucok is betörték és a dúsgazdag Végh Tamás Vica nevű hajadon leányát ragadták el egy lakodalomból, mikor ifjabb Nagy Mihállyal a

lőtyögtetőt járta; éppen javában forgatta, mártogatta a legény, s cifrázott, aprózta, resze-riszált a leányzó, mikor felpattant az ajtó, s becsörtettek a Csuda uram huszárai. Mi lesz ebből, uram teremtőm? Az ágyasházakból húzzák ki a becses fehérnépeket maholnap! A kalgai szultán váltig üzengeté, hogy a legszebb tíz asszonyra vásik a foga. A budai törökök is minden órán jöhetnek.

Bár még akkor nem zengett a kecskeméti lányokról az a játszi nóta: »aki legény, innen hozzon menyecskét«, azért már akkor is gyönyörűek voltak. Ezt még a kőrösi legények sem tagadták.

Csőppet se csoda hát az általános kétségbeesés. Olyan volt a helyzet, mint a fekete posztóval bevont mesebeli városokban, hol a hétfejű sárkány rendre felfalja a szűzeket. Melyikre kerül a sor, ki következik most? Ez a bizonytalanság egy láthatatlan hurok volt, amelyet mindenki nyaka környékén érzett. Tízszer megrettent naponként egy-egy kerekedő porfelhőtől, s ha éjjel zúgni kezdtek a Talfája-erdő csenevész fái, abból is előrémlt a száguldó csapatok dübörgése: »Jaj, megint jönnek a portyázók!« Estende apró kezeiket összetették a nők s ájtatosan fohászkodnak a város pátrónusához, Szent Miklós püspökhöz; hátha az tehetne valamit, azzal a kacskaringós bottal, melyet a város pecsétjén bamba képpel tart egy kecskefejbe szúrva.

(Gyanakszom, hogy sub clausula benne volt ezekben az imádságokban: »ha pediglen mégis az lenne az isten rendelése - add uram, hogy inkább a Csuda huszárajai jöjjenek, mint a kutyafejű tatárok és a budai törökök«.)